

piosa, en el ronyó de la llengua castellana, sembla que ha de treure's del cap la idea d'una importació estrangera. El port. *rocim* sí que degué entrar com a manlleu foraster, puix que no termina en *-inbo*; no fou, però, importació moderna, car ja l'usa el gran clàssic medieval, Dom Dinís, i apareix en un doc de 1129 i un de 1258 (veg. PMachado, que s'adhereix a les meves conclusions), però una conclusió semblant en castellà ja no és vàlida, vist que en aquesta llengua el sufix *-inus* hi pren generalment la forma *-in*; i vist que molts parlars aragonesos i lleonesos deixen caure sistemàticament tota *-o* quan es troba darrere N Un punt clar, amb resposta rotunda, és que en castellà no hi ha més que formes en *roç*-, sense *-n*.

En llengua d'oc, *roci(n)* i els seus derivats apareixen sovint, i en trobadors clàssics, des de la fi del S XII (Peire Vidal, Gavallda, Peire Cardenal) i en docs de la 2ª meitat p ex en un de Tolosa de 1179, s'exigeix com a preu «done l-ne u bo *roci*» (Brunel, *Anc Docs* I, 168 3); amb un «bo» que no deixa de ser expressió eloqüent d'un preu modestíssim, quan hom s'accontenta a demanar que, dintre dels rossins, no sigui dels dolents. Allí en l'època arcaica sí que apareixen, com en català, alguns casos de la forma amb *-n*-, el mateix Brunel dona un cas de *roncin* «cheval de charge» en un doc. de c. 1200 de la mateixa zona Roergue-Tolosà (325 6), i apareix una vegada o 1200 en un trobador secundari que tençona amb Riambau de Vaqueiras. Avui *roussin*, lldg. *roussi*, gascò *arrossi(n)* segons el *TdF* «cheval de service; vieux cheval, vieille monture»; sense cites de felibres, però sí amb bastantes de proverbis (parallèls als catalans) i una cançó popular; no hi ha ja en tot això cap rastre de la forma en *-n*- (tot i que Mistral en té memòria, puix que esmenta l'existència de *roncin* en la llengua medieval), i en canvi en dona molts derivats i variants, tots ells sense *-n*.

En francès sí. Allà sembla trobar-se el focus d'aquesta variant, si bé també allà va anar de baixa la forma *roussin* hi apareix el 1404, i llavors *roncin* ja s'hi extingeix de pressa; però el fet és que amb *-n*- s'hi documenta molt abundantment des de la *Chanson de Roland*. Des del francès passa al baix llatí, particularment (a penes cal dir-ho) en el d'Anglaterra, on ja apareix *runcinus* en un doc. de 1080 (Baxter-Johnson); Du C. en dona copiosament, des de Sant Bernat († 1153), la major part provinents de França, com sol passar en aquesta obra, si bé també n'hi ha uns quants d'italians, dos d'ells de la primera meitat del S. XIII, i un del papa Alexandre III (1159-81), i fins n'hi citen un de 1115.

Pel que fa a l'italià, allí *ronzino* impera i resta com a única forma de la llengua comuna, des dels orígens literaris: Jacopone da Todi, Giov. Villani, Boccaccio etc. (en dono alguna cita a RAGATXO, cf. *EntreDL* III, 175). Tanmateix no exageréssim la importància del testimoni italià. tots els filòlegs i historiadors de la llengua fan constar que és «terme stori-cos, obrint-nos els ulls a la versemblança d'un mot originàriament tenyit de matís francès («I reali di Francia», «versì d'amore e prose di romanz»). Si existís en

els dialectes populars, el testimoni italià valdria més, però no és així, si bé hi ha una excepció única, i aquesta és sense la *-n*-, milanes *rozzin* «rozzetta», *rozzón* «rozzaccia» (cf. AGI xv, 189; *Rom* XLVIII, 116). El sentit, com pertot: «cavallo da vettura, contrapposto a cavallo da corsa».

En fi acabo recollint la cita més antiga de tota la Romània, *rocimus* en una escriptura asturiana de 781, si bé és veritat que caldria comprovar fins a quin punt és ben datat i fidedigne aquest testimoni tan isolat, que només coneixem per Sandoval. Es versemblant que, tot essent exacta la forma i autèntica la font, estigui antedatada (potser d'un parell de centúries).

D'aquest conjunt de dades no es treu la impressió d'una difusió més antiga del tipus *rocim* en cap dels principals territoris romànics: només, contra el cast., es podria al·legar el fet que allà no existeixi el primitiu *roça/rossa*, però essent segur que el derivat *rocim* es va formar des de molt antic, i que ja venia pertot format des dels temps preliteraris, tenim bon dret a creure que en les terres càntabro-carpetanes la mare es va morir mentre el fill seguia vigorós: cas no gens extraordinari.

De les dades filològiques tampoc no es poden treure conclusions inequívokes sobre si és més antiga la variant en *roç*- o en *ronç*-. Que aquesta predomini en el Du C. no prova absolutament res, puix que gairebé totes les seves cites provenen del Nord de França o d'Itàlia, on havia fet forrolla aquesta última variant. Tanmateix ja hem vist que a Cat. ja n'hi ha sense la *n* el 1185 i 1198, són 40 o 45 les del S. XIII, i encara que se n'hi trobin quatre del S. XII amb la *n*, a penes n'hi ha cap més des del XIII, que en castellà només n'hi ha sense la *n*, i són moltes des de 1156 (sense comptar la de 781); i que també en llengua d'oc les tenim quasi totes sense, entre elles les més antigues documentades (la de 1179 i una de 1208), i les de la gran majoria dels trobadors, almenys totes les del S. XII.

En un cas així, en què la filologia no decideix del tot, les raons de la lingüística són supremes, indisputables. Si partíssim de la forma amb *-n*- no ens podríem explicar la presència de l'altra en cat., cast., port., oc. i fr. mod., en tots els quals la forma sense *-n*- és única o molt predominant. Notem que en aquestes condicions no es produeix mai una dissimilació, mentre que és un fenomen comuníssim, en totes les èpoques i en totes les llengües, que una nasal es propagui a una altra síl·laba. L'única cosa que donà a la forma *runcinus* un prestigi difícil de combatre, en les antigues dècades de la lexicologia històrica i de la romanística, fou el baix llatí i la veneració que inspirava el *Glossarium mediae et infimae Latinitatis* de Du C., prestigi que només la Lingüística, gosa a demolir; i que tan sovint fou desorientador. L'únic testimoni sòlid és el del romànic Tanmateix el fet que *roncin* ja es trobi en la *Chanson de Roland*, no essent chorejat per les altres llengües romàniques, no prova res: recordem que en llatí només es troba *runcina*, del grec *ῥυκάνη*, però el fr. *roisne* prova que la forma etimològica sense *-n*- va subsistir al costat de la forma amb